Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliği ve Kıbrıs Sorunu

The EU Membership of Turkey and the Issue of Cyprus

Prof. Dr. S. Rıdvan Karluk (Antalya AKEV University, Turkey)

Abstract

When the Republic of Cyprus has been accepted to EU membership with the territory of whole of the Cyprus Island a serious issue aroused as how the Customs Union will be implemented with Turkey, since Turkey do not recognize The Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus. After its EU membership, Cyprus becomes the most troublemaker EU country for Turkey. On 17th December 2004 Turkey signed the Additional Protocol which enlarges the extent of Ankara Agreement to all countries and also published a declaration that it unrecognized Southern Cyprus. On 21st September 2005 the EU published a declaration against Turkey's Cyprus Declaration which brought additional conditions for Turkey that provides a method to make Turkey to recognize Southern Cyprus. Since the Customs Unions of Turkey not includes the transportation sector, Turkey does not have the obligation to open its airports and seaports to the Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus. The Customs Union with Southern Cyprus does not bring an obligation of recognition. If the issue of Cyprus resolves, it is expected that the veto of The Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus on chapters of negotiations would be removed. Even if the vetoes of Southern Cyprus would end, there are important barriers related to the EU membership of Turkey. In our paper, the EU membership of Turkey will be examined within the scope of attempts of resolving the issue of Cyprus also the Turkey Cyprus relationship will be analyzed.

1 Giriş

Türkiye AB üyesi olmadığı sürece, Kıbrıs sorununun Türkiye lehine bir çözüme kavuşturması çok zordur. Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında anayasasına ve devleti kuran anlaşmalara aykırı olarak Rumlardan oluşan Kıbrıs Cumhuriyeti, 1 Mayıs 2004 tarihinden bu yana AB üyesidir. Bu sebeple Kıbrıs sorunu, uluslararası hukuk sorunu olmakla birlikte aynı zamanda AB'nin de sorunudur. Kıbrıs Cumhuriyeti anayasal statüsü ve uluslararası kuruluş anlaşmaları gereği bağımsızlığı ve egemenliği kısıtlı ülkeler grubu arasındadır. Kıbrıs sorunun adil bir şekilde çözülmesi için Türkiye'nin AB ile ilişkilerinin kopmaması gerekir. Çünkü AB'de geçerli standartlar; kişi hak ve özgürlükleri, hukuk devleti, kuvvetler ayrılığı, çoğulcu demokrasi, yargının bağımsızlığı, adaletin tarafsızlığı gibi temel alanlara çağdaş düzenlemeler getirmektedir.

2 Kıbrıs Sorununun Geçmişi

Kıbrıs'ta 352 yıl Türkler, 37 yıl İngilizler ve 3 yıl 4 ay Türk- Rum ortak Kıbrıs Cumhuriyeti egemen olmuştur. 1955 yılında Ethniki Organosis Kypriou Agoniston (Kıbrıslıların Milli Mücadele Örgütü: EOKA) kurulmuştur. EOKA'nın lideri Makarios, icra başkanı Polikarpos Yorgacis ve askeri lideri Kıbrıs asıllı Yunan albayı Georgios Grivas idi (Dudley, 2005). EOKA, önce İngiliz yönetimine sonra da Enosis'i reddeden Kıbrıs Türklerine karşı silahlı saldırılara başlayınca 1958 yılında örgüte karşı mücadele etmek amacıyla Rauf Denktaş, Burhan Nalbantoğlu ve Mustafa Kemal Tanrısevdi tarafından Türk Mukavemet Teşkilatı kurulmuş, Rauf Denktaş da TMT'nin başkanlığına getirilmiştir (Ertekin, 1983).

1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Rumlar 1963 yılında kanlı bir darbeyle yıkmış, 1974'de ikinci Yunan darbesiyle Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak üzere başlatılan katliam, Türkiye'nin askeri müdahalesiyle önlenmiştir (Borowiec, 2000). 11 Şubat 1959'da Zürih'te Türkiye, Yunanistan, Birleşik Krallık (İngiltere) devletleri temsilcileri ile Kıbrıs'taki Türk (Fazıl Küçük) ve Rum (Başpiskopos Makarios) toplumları liderlerinin katılımıyla imzalanan belgeler kapsamında, Kıbrıs Türk ve Rum halklarının hakları kabul edilmiş, 19 Şubat 1959'da Londra'da Harold Macmillan, Konstantin Karamanlis ve Adnan Menderes tarafından imzalanan anlaşma ile de Kıbrıs'ta kurulacak konfederal yapıdaki Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temelleri atılmış ve 16 Ağustos 1960 tarihinde Kıbrıs bağımsız bir ülke olmuştur (Karpaz, 1975).

Başpiskopos Makarios, 1960 yılında Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş anlaşmasını imzalarken, diğer yandan "Bu anlaşma Enosis'e giden yolu engellemiyor. Tam tersi kolaylaştırıyor" diyerek 1963'te Kıbrıslı Türklere yönelik silahlı saldırılara ortam hazırlamıştır (Ker-Lindsay, 2011). 1963 yılında Akritas Planı (Dışişleri Bakanlığı, 1979) yürürlüğe konulmuştur. Bu Plan gereğince Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türkleri yönetimden zayıflatarak Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Yunanistan ile birleştirmeyi (Enosis) amaçlamışlardır (Hasgüler, 2007). Türk Silahlı Kuvvetleri 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs'ta başlattığı harekât sonucunda 14 Ağustos'ta Lefkoşa'ya girerek Enosis'e engel olmuştur (Necatigil, 1985). Bu harekât Londra Anlaşması'nın 4'ncü maddesine göre yapılmış (Council of Europe, 1974) olmasına rağmen Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi harekâtı işgal olarak değerlendirmiştir (Cyprus is under Turkish military occupation).

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temel yapısı Zürih'te belirlenmiş, 27'nci madde ile belgedeki tüm maddelerin Kıbrıs Anayasasının temel maddeleri sayılması kabul edilmiştir (Bora, 2013). Güney Kıbrıs Rum Lideri ve Kıbrıs

Cumhuriyeti'nin dördüncü Devlet Başkanı Glafkos Klerides, Cyprus: My Deposition adlı kitabında AB'ye girildiğinde 1960 Garanti Anlaşması'nın uygulamada işlemeyeceğini açıklamıştır (Clerides, 1989). Klerides'in kitap kapağı ile Yunanistan'ın Kavala kenti giriş ve çıkışlarındaki harita benzerliği dikkate alındığında, Kıbrıs'ta bir çözümün ne kadar zor olduğu kendiliğinden ortaya çıkar (Gazioğlu, 1999).

Kıbrıs'ın AB üyeliği konusunda görüşüne başvurulmuş İngiliz hukukçu Maurice H. Mendelson, Kıbrıs'ın AB'ye tam üyelik başvurusunun geçersiz olduğunu açıklamıştır: "Republic of Cyprus, and particularly the Treaty of Guarantee of 1960, the Greek Cypriot Administration in the South can not apply for membership of Cyprus in the European Union under the usurped title of the Republic of Cyprus and can not become a member of any international organization, economic and political union of which both Turkey and Greece are not members." (Mendelson, 1997).

Kıbrıs sorunu çözülürse, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (sahte Kıbrıs Cumhuriyeti) müzakere başlıklarına koyduğu vetonun kalkacağı umulmaktadır. Ama müzakerelere Kıbrıs'ın koyduğu veto kalksa bile Türkiye'nin AB üyesi olması yönünde büyük engeller vardır. Kıbrıs, AB ile müzakerelerin açılması uğruna feda edilmemelidir. BM Güvenlik Konseyi'nin 11 Mayıs 1984 tarihindeki 550 sayılı kararında Türkiye'nin Kıbrıs'ı işgal ettiği unutulmamalıdır (Akgün, 2010). Kararda; 13 üye ülke tarafından kabul, Pakistan karşı ve Amerika Birleşik Devletleri çekimser oy kullanmışlardır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Türkiye tarafından işgal altında kalan kısmında yapılan karşılıklı büyükelçi atamaları ve anayasal referandum yapılması, ayrılıkçı hareketler olarak değerlendirilmiştir. Güvenlik Konseyi, tüm ülkelere ayrılıkçı hareket ile kurulan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin tanınmaması çağrısını tekrarlamıştır.

Kıbrıs'ta süreç devam ederken Yunanistan Dış Politika Ulusal Konseyi 23 Aralık 2016 tarihinde toplanmıştır. Yunanistan Başbakanı Aleksis Çipras ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Lideri Nikos Anastasiadis, 30 Aralık 2016'da Dışişleri Bakanlarıyla birlikte Atina'da Cenevre Konferansı için ortak eylem planı hazırlayarak strateji belirlemişlerdir. Yunanistan'a müzakere sürecinde fazla güvenilmemelidir. Dönemin Yunanistan Başbakanı Yorgo Papandreou için 2011 Dünya Üniversitelerarası Kış Oyunları açılış töreninde "Erzurum seninle gurur duyuyor" sloganı atılmıştır. Fakat aynı Papandreou Erzurum'da yapılan Üçüncü Büyükelçiler Konferansı'nda Türkiye'yi işgalci olmakla suçlamış ve "Kıbrıs'ta işgal sürdükçe Avrupa Birliği'ne giremezsiniz" demiştir. İstanbul'da 5 Ocak 2017 tarihinde düzenlenen Konferans'ta eski TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk, rahmetli Adnan Menderes'e atıfla, O'nun "Kıbrıs Anadolu'nun devamından ibarettir. Bugün de ana vatandır, yavru vatan değildir" dediğini hatırlatmıştır. Toplantıda alınan kararlar, Kıbrıs'ta çözüm için mutlaka dikkate alınması gereken niteliktedir.

Bunlar; Kıbrıs Rumları uluslararası hukuka göre self determinasyon hakkını kullanan Kıbrıs Türklerini gayrimişru sayamaz, eşit egemenliğe dayanmayan federasyon, veto yetkisi tanınmayan siyasi eşitlik olamaz, KKTC bölgesine 60-100 bin Rum yerleştirilerek iki bölgelilik yok edilemez, karışık oturumu öngören ve çatışmaya zemin hazırlayan 1963 şartlarına dönülemez, Türklerin sahip olduğu Güzelyurt, Karpaz ve Maraş gibi Türk varlığı açısından stratejik bölgeler Rumlara verilemez, mülkiyet sorunu, tüm dünyada olduğu gibi ancak global takasla çözülebilir, Kıbrıs'ta Türklerin can ve mal güvenliğinin garantisi olacağız vaadiyle Türk askerinin adadan çekilmesi sağlanarak Girit'in Yunanistan'a teslim edilmesinde olduğu gibi bir tuzağa düşülemez, garanti ve ittifak anlaşmalarından vazgeçilemez.

3 Avrupa Birliği Üyeliği Kapsamında Almanya ve Hollanda ile Gerilen İlişkilerin Türkiye'ye Yansıması

Adalet Bakanı Bekir Bozdağ'ın Almanya'da Türklerle yapacağı toplantının iptal edilmesiyle başlayan, Hollanda'nın bir Türk Bakan'a Hollanda'da toplantı yapmasının engellenmesiyle zirveye ulaşan gerginlik, AB Türkiye ilişkilerine olumsuz yansımıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan 23 Mart 2017 tarihinde CNN Türk'te katıldığı bir programda, "16 Nisan'dan sonra çok sürprizlerle karşılaşabilirsiniz, onlar da karşılaşabilirler ekonomik ilişkilerimizi devam ettirebiliriz. Ama bizim artık siyasi, idari noktalardaki şeylerde gözden geçirmeye ihtiyacımız var" demiştir. AB'nin Türkiye'ye karşı çifte standart uyguladığı bir gerçektir. Fakat bu çifte standart, AB'den tamamen kopulmasına yol açmamalıdır. Siyasi ilişkiler koparsa, bundan ekonomik ilişkilerin zarar görmemesi mümkün değildir (Füle, 2012).

Avrupa Birliği Türkiye ilişkilerinin yarım yüzyıllık geçmişi vardır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne ortak üyelik için yaptığı başvurusunun (31.07.1959) üzerinden 58, 14 Nisan 1987 tarihinde o dönemki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üyelik başvurusu üzerinden 30, gümrük birliğinin gerçekleşmesinden (31.12.1995) 22, adaylık statüsü kazanmasından (12.12.1999) 18, müzakerelerin başlaması üzerinden de (3 Ekim 2005) 12 yıl geçmiştir. Bu sürede AB üye sayısı 6'dan 28'e çıkmıştır. Türkiye, Avrupa Birliği kapısında 1959 yılından bu yana bekletilmektedir. Bunun sebebi Türkiye'nin Avrupalılığı konusunda süregelen tartışmalardır. Tartışmalar yeni değildir. Bu olgu son 200 yıldır devam etmektedir.

Avrupa Birliği'nde aşırı sağın yükselmesi ve müzakerelerin popülist yaklaşımlara kurban edilmesi durumunda ilişkilerde bir düzelmeye olması oldukça zordur. Prof. Dr. Burhan Kuzu'nun NTV kanalında "Avrupa'dan Çıkalım" dedikten sonra 11'nci Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün 25'nci Kalite Kongresi'nin açılışında "Esas hedef, AB'nin 27-28 üye ülkesinden biri olmak değildir; mesele o seviyede bir ülke olmaktır. Bunu Avrupa'ya

tatmin etmek, Avrupa'ya taviz vermek anlamında görürseniz yanılırsınız" açıklamasını, (Gül, 2014) bu kapsamda değerlendirmek gerekir. Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun 28 Ocak 2015, (Hürriyet, 2015). AB Bakanı Volkan Bozkır'ın 18 Mayıs 2016 tarihinde "AB bizim için stratejik bir hedeftir" (AA, 2016) ve Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun 9 Ocak 2017 tarihindeki "Türkiye'nin olmadığı Avrupa eksiktir" açıklamaları (Çavuşoğlu, 2017) AB ile iplerin henüz kopma noktasına gelmediğini göstermektedir.

Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi'nin 20 Mart 2017 tarihindeki açıklamasını da bu kapsamda değerlendirmek gerekir: "Türkiye'nin yolculuğu, Avrupalı dostları ile birlikte medeniyet yolculuğudur." Başbakan Yardımcısı Mehmet Şimşek Marmara Grubu Vakfı tarafından 5 Nisan 2017 tarihinde İstanbul'da düzenlenen 20'nci Avrasya Ekonomi Zirvesi'nin açılışında yaptığı konuşmada, Gümrük Birliğinin güncelleşmesi gerekiyor. Bunlar sayesinde Türkiye AB ticaret hacmi 150 milyardan 300 milyara çıkabilir. AB Komisyonu da oy birliği ile bu süreci oylamıştı. Tarihi de belirmeme söz konusuydu. Şimdi Türkiye'ye avaz avaz bağırma süreci kapanmalı" diyerek gerilen ilişkilerin yumuşayacağı sinyali vermiştir (Milliyet, 2017). Mehmet Şimşek daha önce de "AB bizim için önemli bir çıpa, Batı'dan bir kopuş görmüyorum," demişti. Avrupa Birliği ile ilişkilerin kopması, Kıbrıs sorunun çözümünü de güçleştirecektir. Çünkü Kıbrıs, AB üyesidir. Türkiye'nin uzak bir ihtimal olsa da günün birinde AB üyesi olması, Kıbrıs sorunun çözümüne de katkıda bulunacaktır.

4 Ankara Anlaşması'na Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni Taraf Yapan Ek (Uyum) Protokolü ve Kuzey Kıbrıs'a Yönelik AB Tüzükleri

Türkiye'nin AB üyelik sürecindeki önemli engellerin başında Kıbrıs sorunu gelmektedir. Türkiye'nin tanımadığı Kıbrıs Cumhuriyeti (Güney Kıbrıs Rum Yönetimi) 2004 yılında AB üyesi olduktan sonra bu ülkenin Ankara Anlaşmasına taraf olması büyük sorun yaratmıştır. 17 Aralık 2004 tarihli AB Zirve Bildirisi'nin 19'ncu maddesinde müzakerelere başlayabilmek için Türkiye'nin AB'ye yeni katılan ülkelere uyum sağlaması gerekiyordu. Çünkü 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelerin başlatılabilmesi için bu durum Avrupa Birliği tarafından bir ön şart olarak öne sürülmüştür: "Avrupa Konseyi, Birliğe on yeni üye devletin katılmış olduğunu göz önünde bulundurarak, Türkiye'nin, Ankara Anlaşması'nın uyarlanmasına yönelik Protokolü imzalama kararını memnuniyetle karşıladı. AB Konseyi bu bağlamda, 'Türk Hükümeti, müzakerelerin fiilen başlamasından önce ve Avrupa Birliği'nin mevcut üyeliğine dair uyarlamalar üzerinde anlaşmaya varılarak sonuçlandırıldıktan sonra, Ankara Anlaşması'nın uyarlanmasına ilişkin Protokolü imzalamaya hazır' şeklinde Türkiye tarafından yapılan beyandan da memnuniyet duyar."

26 Nisan 2005 tarihinde Lüksemburg'da toplanan Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Toplantısı'nda, (Ortak Tutum Belgesi) Ek Protokol'ün imzalanması ve Türkiye'nin tüm üye ülkelerle ilişkisinin normalleştirilmesinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Bu amaçla AB Dışişleri Bakanları, Ankara Anlaşması'nı Kıbrıs'ı da kapsayacak şekilde genişleten Ek Protokol'ü (Uyum Protokolü) 13 Haziran 2005 tarihinde onaylamıştır. Türkiye, Protokol metnine olurluğunu bildiren mektubu 29 Mart 2005 tarihinde Brüksel'e iletmıştır. Metin, daha önce AB üyesi ülkelerin Brüksel'deki Daimi Temsilcilerinden oluşan COREPER tarafından 10 Haziran 2005'de kabul edilmişti. Ek Protokol'ün imzalanmasının GKRY'nin fiilen tanınması anlamına gelebileceği kaygısıyla imza sürecinin ne şekilde gerçekleştirileceği konusu taraflar arasında uzun süre sorun yaratmıştır.

Ankara Anlaşması'nda öngörülen Türkiye ile AB arasındaki gümrük birliğini Güney Kıbrıs Rum Yönetimi de dahil 10 yeni AB üyesini kapsayacak şekilde genişletecek Ek Protokol, 29 Temmuz 2005 tarihinde Brüksel'de AB Dönem Başkanı İngiltere Temsilcisi John Grant ile AB Komisyonu nezdinde Daimi Temsilci Büyükelçi Oğuz Demiralp tarafından mektup değişimi usulüyle imzalanmıştır. Böylece Türkiye, AB tarafından kendisinden istenen iki şartı da yerine getirmiştir. Şartlardan ilki, Türk Ceza Kanunu'nun onaylanarak yürürlüğe sokulmasıydı. Çünkü hiçbir AB üyesinde idam cezası yoktu. Türkiye bu şartı 26 Eylül 2004 tarihinde kabul edilen ve 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Ceza Kanunu ile yerine getirmiştir. İdam, ilk önce 2001 yılında savaş tehdidi ve terör suçları halleri dışındaki suçlar için, 3 Ağustos 2002'de ise savaş ve çok yakın savaş tehdidi hallerinde işlenmiş suçlar dışındaki suçlar için kaldırılmış, 7 Mayıs 2004 tarihli 5170 sayılı kanun ile de anayasadan ölüm cezaları ile ilgili maddeler çıkarılmıştır.

İkinci şart ise Kıbrıs Cumhuriyeti'ni de kapsayan bir Protokol'ün imzalanmasıydı. Bu şart da yerine getirilmiştir. Aralarında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin de bulunduğu AB'ye 2004 yılında giren 10 yeni üyenin, 12 Eylül 1963 tarihli Türkiye AB Ortaklık (Ankara) Anlaşması'na diğer AB üyeleri gibi taraf olacağı Ek Protokol'de kabul edilmiştir. Protokol'ün ilk iki sayfasındaki giriş ve anlaşmanın tarafları bölümünde GKRY, üç defa "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla anılmıştır. Fakat AB Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1959-1960 Zürih ve Londra Anlaşmaları (TRCN, 1959) ile kurulmuş Cumhuriyet olmadığını, aksine Kıbrıslı Rumlar tarafından işgal edilmiş Cumhuriyet olduğunu kabul etmemiştir.

Türkiye'nin Ek Protokol'ü imzalamasının ardından Avusturya Başbakan Yardımcısı Hubert Gorbach, "Türkiye'nin, sınırları devletler hukukuna göre belirlenmiş olan Güney Kıbrıs'ı tanımadan AB'ye tam üye olmasının mümkün olmadığı" yönünde yazılı bir açıklama yapmıştır. Gorbach, Türkiye'nin Güney Kıbrıs'ı tanıyarak ileri doğru önemli bir adım atmış olacağını, ancak bunun son adım olmayacağını açıklamıştır. Avrupa Parlamentosu'nda Hristiyan Demokratları temsil eden Avrupa Halkları Partisi'nin lideri Hans Gert Pottering de,

“Tanımadığınız bir kişiyle müzakere edemezsiniz” demıştır. Avrupa Parlamentosu, 21 Eylül 2005 tarihinde Türkiye ile müzakerelerin başlamasını onaylamıştır ama Avrupa Parlamentosu’nda 28 Eylül 2005 tarihinde Ek Protokol’ün onaylanması ertelenmiş, Komisyon’dan 2006 yılında Ankara Anlaşması’nın Türkiye tarafından tam uygulanıp uygulanmadığına ilişkin rapor hazırlaması istenmiştir.

Parlamento’nun kararında, “Bu Anlaşma’nın (Ankara) Türkiye tarafından tam yerine getirilmemesi durumunda, bunun müzakere sürecini ciddi bir biçimde etkileyeceği” belirtilmiştir. Karar’da, AB Konseyi’nin KKTC’ye yönelik ekonomik izolasyonunun kaldırılmasına ilişkin aldığı karara atıfta bulunulmuş ve bu konuda verilen sözlerin yerine getirilmesi istenmiştir. Kıbrıslı Türklerin 24 Nisan 2004 tarihindeki halk oylamasında evet oyu vermelerine rağmen ambargo altında bırakılmaları, AB’nin söz verdiği halde Doğrudan Ticaret Tüzüğü’nü uygulamaya koymaması, AB’nin bir çifte standardıdır. Türkiye’nin Ek Protokol’e ilişkin yayınlamış olduğu Bildiri’nin 5’nci maddesinde “Türkiye, işbu Protokol’e taraf olmasının Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile mevcut ilişkilerini değiştirmeyeceğini teyit eder” denmektedir ama Bildirinin geçerliliği ve AB üyeleri açısından bağlayıcılığı tartışmalıdır.

Avrupa Parlamentosu’na AB Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı Elmar Brok tarafından sunulan Birliğin dış ve savunma politikası ile ilgili Rapor’a eklenmek istenen ve AP Yeşiller Grubu’nun, “AB’nin dış politikasında saygınlığı açısından Kıbrıslı Türklerin izolasyondan kurtulması gerektiğini vurgulayan” değişiklik önergesi, 504 red, 73 evet ve 29 çekimser oyla kabul edilmemiştir. Şubat ayı başında Ankara’yı ziyaret eden Fransa Dışişleri Bakanı Phillipe Douste Blazy, Türkiye’nin Rumlara karşı Gümrük Birliği’nden doğan taahhütlerini 2006’da yerine getirmesini talep etmiştir. Ayrıca, “Kıbrıs Cumhuriyeti ile ilişkilerinizi en hızlı biçimde normalleştirmenizi istiyoruz” demıştır. Deniz ve hava limanlarının, AB mevzuatına ve Ankara Anlaşması’na aykırı bir şekilde tek taraflı olarak açılmasını Türkiye’den beklediklerini de açıklamıştır.

Kıbrıs, 2004 yılında bölünmüş bir ada olarak AB’ye tam üye olmuştur. Fakat Kıbrıs sorununun çözüm süreci devam etmesi ve Annan Planı’nın Türkler tarafından kabul edilmesi üzerine adanın tekrar birleşmesi durumunda Kıbrıslı Türklerin olabildiğince AB müktesebatına hazırlanabilmesi amacıyla bir program oluşturmuştur. Avrupa Birliği Genel İşler Konseyi bölünmüş adanın Türk tarafının kalkınmasını, Güney Kıbrıs AB üyesi olmadan bir hafta önce 26 Nisan 2004 tarihinde almış olduğu bir kararla onaylamıştır. Orjinal metin şöyledir: "The Turkish Cypriot community have expressed their clear desire for a future within the European Union. The Council is determined to put an end to the isolation of the Turkish Cypriot community and to facilitate the reunification of Cyprus by encouraging the economic development of the Turkish Cypriot community. The Council invited the Commission to bring forward comprehensive proposals to this end with particular emphasis on the economic integration of the island and on improving contact between the two communities and with the EU."

Bu kapsamda Kıbrıs’ta çözüme yönelik üç tüzük hazırlamıştır: Doğrudan Ticaret, Yeşil Hat ve Mali Yardım Tüzükleri. Bunlardan Yeşil Hat ve Mali Yardım Tüzükleri yürürlüğe girmiş, Doğrudan Ticaret Tüzüğü Kıbrıslı Rumların vetosu sebebiyle uygulamaya geçirilememiştir. AB Dışişleri Bakanları 27 Şubat 2006 tarihinde iki Tüzüğü birbirinden ayırarak, Mali Yardım Tüzüğü’nü onaylamış, KKTC’yi izolasyondan kurtaracak Doğrudan Ticaret Tüzüğü’nü rafa kaldırmış, Doğrudan Ticaret Tüzüğü ile ilgili olarak bu defa oybirliği şartı getirmiş, Nisan 2004’de alınan karardan geri adım atmıştır. Tüzüklerin birbirinden ayrılmasının GKRY’ne sağladığı en önemli kazanım, Katılım Anlaşması’nın 10 No.lu Protokolü’ne atıfta bulunulmasıdır. Böylece GKRY, bundan sonra by-pass edilemeyecektir (EUR Lex, 2006). Kıbrıslı Türklerin 24 Nisan 2004 tarihindeki halk oylamasında evet oyu vermelerine rağmen ambargo altında bırakılmaları, AB’nin söz verdiği halde Doğrudan Ticaret Tüzüğü’nü uygulamaya koymaması, Türk kamuoyunda AB’ye güveni sarsmıştır.

5 Gümrük Birliği Kapsamında Kıbrıs Rum Yönetiminin Tanınma Sorunu

Brüksel’de 6 Mart 1995 tarihinde toplanan AET- Türkiye Ortaklık Konseyi’nin aldığı 1/95 sayılı Kararla (Gümrük Birliği Kararı’nın Gümrük Birliği Anlaşması olarak anılması doğru değildir) Türkiye ile AB arasında gümrük birliğinin ilkeleri belirlemiştir. 1/95 sayılı OKK, ATRG’nin 13 Şubat 1996 tarih ve L 35 sayılı nüshasında yayımlanmıştır. Kararın kabul edilmesinden sonra AB ile Gümrük Birliği 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Daha sonra 12–13 Aralık 2002 Kopenhag Zirvesi’nde, Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki Gümrük Birliği’nin geliştirilip derinleştirilmesi kararı alınmıştır (Aksu, 2004). Gümrük Birliği’nin derinleştirilmesinden kastedilen, Gümrük Birliği’nin dışında bulunan hizmetler ve kamu alımlarının serbestleştirilmesi ile karşılıklı tarım tavizlerinin daha ileri götürülmesidir.

1/95 sayılı OKK TBMM’den geçirilmemiştir. Bu durumu, DYP-SHP Koalisyon Hükümeti’nde SHP Genel Başkanı ve Dışişleri Bakanı olan Murat Karayalçın şu şekilde açıklamıştır: “AB ile 1960’lardaki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu ile yapılan Ankara Anlaşması, o tarihte Meclis’ten geçmiş. Gümrük Birliği bunu devam ettiren bir anlaşmaydı. O nedenle, 1995’te biz Gümrük Birliği Anlaşmasını Meclis’in onayına sunmadık. Çünkü Gümrük Birliği, asıl anlaşmanın bir türevidir. Şimdi ise, Meclis’ten geçmemiş bir anlaşmayı genişleten Ek Protokol’ün Meclis’in onayına sunulması, bence yanlış ve sakıncalı.” Karayalçın’a göre bu sakınca şöyledir: “Ek Protokol’de Kıbrıs Rum Cumhuriyeti’nin de adı geçecek. Dolayısıyla, Türkiye tanımıyor bile olsa, Kıbrıs Rum

Cumhuriyeti'nin statüsü yükselmiş olacak. Çekincemizi açıklasak bile, biz onları tanımış olacağız.” (Hürriyet, Mart 2005)

GKRY AB üyesi olduktan ve Türkiye ile AB arasında gümrük birliğinin gerçekleşmesinde sonra, Türkiye'nin kendisini tanıma girişimlerinde bulunmuştur. Türkiye hukukken GKRY'ni tanımasa bile taraflar arasında gümrük birliğinin olması fiili ve hukuki tanımaya yol açabilir. Gümrük Birliği kapsamında yükümlülüklerin yerine getirilmesi, resmi yazışmalar ve uyuşmazlıkların çözülmesi için zorunlu yöntemlerin uygulanması sonucunda tanıma olabilir. Nitekim GKRY, gümrük birliği kapsamında mal taşıyan Rum bayraklı bir geminin 22 Şubat 2006 tarihinde Mersin Limanı'na yanaşmasına Türk makamlarınca izin verilmemesine tepki göstermiştir. Rum hükümet sözcüsü Yorgo Lilikas, yaptığı yazılı açıklamada Türkiye'nin bu hareketiyle Avrupa Birliği'ne verdiği sözleri yerine getirmediğini belirterek, bu konuda AB nezdinde tüm gerekli girişimlerde bulunmakta olduklarını açıklamıştır. Ankara'nın son hareketiyle AB ile yürürlükte olan Ankara Anlaşması'nı ciddi olarak ihlal ettiğini ileri süren Lilikas, Türkiye'nin bu davranışıyla AB ile uyumu reddettiğini bir defa daha kanıtladığını, AB'ye katılım sürecinde verdiği sözleri ve sorumlulukları yerine getirme konusunda inandırıcı olmadığını savunmuştur.

GKRY'nin bilerek GKRY bandıralı gemiyi Mersin Limanı'na göndermesi, Türkiye'ye yönelik bir provakasyondur. Çünkü GKRY gümrük birliğini bir araç olarak kullanıp, fiilen (de facto) GKRY'nin Türkiye tarafından tanınmasını istemektedir. Kıbrıslı akademisyen Prof. Dr. Ata Atun, Ankara Anlaşması uyarınca gümrük birliğinin GKRY'ne de genişletilmesinin GKRY'nin ne şekilde tanınacağını şöyle açıklamaktadır: “Türkiye-AB ortaklık belgesine bir de dipnot (footnote) eklendi. Bu dipnot bir yerde Türkiye-Kıbrıs (Rum) Cumhuriyeti ilişkilerinin normalleşmesini hızlandırıyor ve Ankara Anlaşması Gümrük Birliği Protokolü'nün 2006 yılında zoraki olarak uygulanmasını kaçınılmaz hale getiriyor. 30 Mart 2006'da deniz limanlarının, 30 Eylül 2006'da da hava limanlarının açılmasını talep ediyorlar. Limanların açılması demek ticaretin başlaması demektir. Limanların açılması demek Kıbrıs (Rum) Cumhuriyeti resmi evrakları ile mal girişi ve çıkışı başlayacak demektir. Limanların açılması demek, Kıbrıs Rum bayraklı gemi ve uçakların limana giriş ve çıkışlarında, resmi Kıbrıs (Rum) Cumhuriyeti seyir evrakları kullanılacak demektir. Limanların açılması demek, Kıbrıs (Rum) Cumhuriyeti denizci kimliğine sahip gemi personelinin, bu belgelerle Türkiye'ye girip çıkması demektir” (ABHaber, 2005).

Dönemin Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım Türkiye deniz taşımacılığı rejiminde Güney Kıbrıs bayraklı gemilere 1987 yılından bu yana uygulanan kısıtlamalar bulunduğunu hatırlatarak, “Dün Mersin limanına yanaşmak isteyen Rum bandıralı gemiye bu kısıtlama çerçevesinde izin verilmedi” demiştir. Yıldırım, soruna adil bir çözüm bulunarak, Güney Kıbrıs limanlarıyla Kuzey Kıbrıs limanlarının eşzamanlı olarak uluslararası trafiğe açılması gerektiğine dikkat çekmiş ve bu tip fiili durum oluşturma faaliyetlerinin yeni olmadığını ve eskiden beri yapıldığını belirtmiştir. Yıldırım, Kıbrıs Rum bandıralı bir geminin doğrudan Türk limanlarına gelip yük alması ve yük boşaltmasının yasak olduğunu, bunun yanı sıra herhangi bir geminin Güney Kıbrıs limanına uğradıktan sonra Türk limanlarına gelemediğini hatırlatmıştır. Bakan, “Bu bağlamda Mersin limanına yanaşmak isteyen gemi de Kıbrıs Rum bayraklı bir gemidir. Dolayısıyla bu kısıtlama çerçevesinde yanaşmasına Dışişleri Bakanlığı tarafından izin verilmemiştir” açıklamasını yapmıştır.

Kıbrıs AB üyesi olduktan sonra gümrük birliği kapsamına alınması, 2 Ekim 2004 tarih ve 25601 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan “Türkiye ile Avrupa Topluluğu Arasında Oluşturulan Gümrük Birliğinin Uygulanmasına İlişkin Esaslar Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar” ile mümkün olmuştur. Böylece 3 Eylül 2002 tarihli ve 24865 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 24 Temmuz 2002 tarihli ve 2002/4616 sayılı Kararnamenin eki “Türkiye ile Avrupa Topluluğu Arasında Oluşturulan Gümrük Birliğinin Uygulanmasına İlişkin Esaslar Hakkında Karar”ın 2. maddesinin (a) bendi değiştirilmiştir (Başbakanlık, 2004). Böylece 1 Mayıs 2004'de tam üyeliği gerçekleşen ülkelerle birlikte Kıbrıs Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasında kabul edilerek gümrük birliğine alınmıştır. Ancak kararda GKRY, tanıma anlamına gelmemesi için Kıbrıs Cumhuriyeti olarak değil Kıbrıs adıyla yer almıştır. Türkiye'nin Ek Protokol uyarınca Güney Kıbrıs ile gerçekleştireceği gümrük birliğine ulaşırma sektörü dahil olmadığı için Türkiye'nin deniz ve hava limanlarına Güney Kıbrıs Rum Yönetimine açma zorunluluğu yoktur. Ayrıca, Güney Kıbrıs ile gümrük birliğinin kurulması, Türkiye'nin bu ülkeyi tanımaması da gerektirmez (Karluk, 2006)

Avrupa Parlamentosu Türkiye Raportörü Hollandalı Hristiyan Demokrat Parlamenter Camiel Eurlings o dönemde hizmetlerinin serbest dolaşımı ile malların serbest dolaşımı (gümrük birliği sadece sanayi mallarının serbest dolaşımını kapsamaktadır) konularını birbirine karıştırmıştır. Eurlings, 22 Eylül 2005 tarihinde Kıbrıs'a yaptığı ziyarette, GKRY Dışişleri Bakanı ile görüşmesi sonrasında yaptığı açıklamada, “Türkiye'nin Ankara Anlaşması'nın Ek Protokolü'nü, katılım müzakereleri sürecinde çok geç bir zamanda değil, en kısa sürede uygulaması gerektiğini” öne sürmüştür. Avrupa Parlamentosu'nun, Türkiye'nin Gümrük Birliği'ni Kıbrıs Cumhuriyeti'ne uygulaması için ikna edecek bir yöntemle sahip olup olmadığının sorulması üzerine Eurlings, “Çok fazla siyasi baskı uygulayabiliriz, çünkü Türkiye'nin katılım süreci sonunda uzlaşmamız gerekiyor, aksi takdirde Türkiye girmez ve sanırım Brüksel'de herkes bunu çok iyi biliyor” demiştir.

Eurlings, Ek Protokol'ün uygulanmasının, üye devletler için başlıca önceliğe sahip olduğunu, bunun sadece Rum tarafı ile Türkiye arasında bir konu olmadığını, bir protokolün imzalandığı zaman uygulanmasının AB için önemini belirtmiştir. Güney Kıbrıs'ta bu açıklamaları yapan Eurlings'e KKTC'de yaptığı temaslarda Cumhurbaşkanı Talat, Türkiye'nin Ek Protokol uyarınca limanlarını Rumlara açması halinde, KKTC'ye uygulanan tüm ambargoların da

kalkması gerektiğini söylediklerini ve Eurlings'le bu konuda anlaştıklarını açıklamıştır. Avrupa Birliği'nin, **26 Nisan 2004**'te yaptığı bir açıklama ile Kıbrıslı Türklere uygulanan izolasyonları kaldıracağı ve doğrudan ticaretle mali yardım tüzüğünü hayata geçireceği sözü verdiğini de açıklayan Cumhurbaşkanı Talat, bu konuda verilen tüm sözlerin yerine getirilmesini beklediklerini söylemiştir.

6 Türkiye'nin Yayınladığı Kıbrıs Bildirisi

Türkiye, Ek Protokol'ü 29 Temmuz 2005 tarihinde imzalarken birlikte yayınladığı Kıbrıs Bildirisi (Dışişleri Bakanlığı, 2005) ile Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1960 yılında kurulan ortaklık devleti olmadığını ve Kıbrıs Türklerini temsil etmediğini açıklamıştır. Ayrıca, Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan yazılı açıklamada, Kıbrıs Cumhuriyeti olarak tanınan Rum Yönetimi'nin adada sadece ara bölgenin güneyinde kalan topraklar üzerinde hukuksal ve idari egemenliğe sahip olan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi olduğu, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1960 yılında kurulan asıl ortaklık devleti olmadığını belirtmiştir. Böylece, Türkiye'nin devam eden görüşmelerde de gündeme gelen 1960 Garanti, İttifak ve Kuruluş Anlaşmaları ile elde ettiği hak ve sorumluluklardan vazgeçmediği vurgulanmıştır (Uyum Protokolü, 2005).

Kıbrıs Bildirisi'nde özellikle GKRY'nin Türk hava ve deniz limanlarını kullanamayacağı çekincesine yer verilmiştir. Ek Protokol'ün imzalanmasının Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanıma anlamına gelmediği güçlü ifadelerle vurgulanmıştır: "1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye katılacak olan Rumlar, Kıbrıs Türklerini veya Kıbrıs'ın tamamını temsil etmeye yetkili olmadıkları gibi, eşit statüye sahip Kıbrıs Türkleri veya Kıbrıs Adası'nın tamamı üzerinde yetki veya egemenlikleri de bulunmamaktadır. Kıbrıs Cumhuriyeti Kıbrıs Türklerine zorla empoze edilemez. Kendi anayasal düzenleri altında ve kendi sınırları içerisinde örgütlenmiş bulunan Rumlar, Kıbrıs Türklerini veya Kıbrıs'ın tamamını temsil eden yasal hükümet olarak kabul edilemez." (Dışişleri Bakanlığı, 2004). Türkiye için Protokol'ün imzalanması, onaylanması ve uygulanmasının Protokol'de atıfta bulunulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tanınması anlamına gelmediği açıklanmıştır. Türkiye'nin Kıbrıs Rum makamlarının, Kıbrıs'ta sadece ara bölgenin güneyinde otorite, denetim ve yetki icra ettiği ve Kıbrıs Türk halkını temsil etmediği şeklindeki tutumunu sürdüreceği belirtilmiştir. Protokol'de atıfta bulunulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, herhangi bir biçimde tanınması anlamına gelmediğine ve Türkiye'nin 1960 Garanti, İttifak ve Kuruluş Anlaşmalarından kaynaklanan hak ve mükellefiyetlerini ortadan kaldırılmadığına dikkat çekilmiştir.

Uluslararası hukuk açısından değerlendirildiğinde Türkiye'nin GKRY'ni tanıdığı anlamına gelmediği yönündeki bildirisi, AB açısından bağlayıcı değildir. Avrupa Parlamentosu Dışişleri Komisyonu Başkanı Alman Hristiyan Demokrat Elmar Brok, Türkiye'nin Kıbrıs Bildirisini yayınlamadan önce şunları söylemiştir: "Müzakerelere başlamak için Güney Kıbrıs'ın Türkiye tarafından tanınması şart değil. Ancak tam üye olabilmek için Türkiye'nin Güney Kıbrıs'ı tanıması kaçınılmaz. Burada önemli olan, Türkiye'nin, altını çiziyorum müzakerelere başlamak için Ankara Anlaşmasını ve Gümrük Birliği Protokolü'nü Güney Kıbrıs'ı kapsayacak şekilde genişletmesi. Şu an için bu gerekli." Fransa'da o dönemde iktidardaki Halk Hareketi İçin Birlik Partisi (UMP) Başkanı Nicholas Sarkozy, Türkiye'nin GKRY'ni tanımayı reddetmesinin müzakere tarihinin ertelenmesi için bir gerekçe olduğunu söyleyerek; "Ya Ankara'ya başka bir ortaklık şekli sunulması ya da müzakere takvimi değiştirilsin" görüşünü dile getirmiştir (Hürriyet, 2005b). Aslında Sarkozy Türkiye'nin AB üyeliğine tamamen karşı bir siyasetçidir (Agence France-Presse, 2008).

Avrupa Parlamentosu Türkiye Raportörü Camiel Eurlings, Gümrük Birliği Protokolü'nü uygulamayı ve GKRY ile ilişkilerini normalleştirmeyi reddeden Ankara'ya hoşgörü gösterilmeyeceğini, Lefkoşe'ye yaptığı ziyaret sırasında şöyle açıklamıştır: "Bizim için bir protokolü imzaladığınızda, onu uygulamanız da önemlidir. Bu nedenle Kıbrıs bayrağı taşıyan araçlara limanlarını açmayan, uçaklara izin vermeyen Türkiye'nin pozisyonunu onaylamıyoruz. Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu da onaylamaz" (Hürriyet, 2005a). Fransa Başbakanı Dominique Villepin, 2 Ağustos 2005 tarihinde bir Fransız radyo kanalına verdiği demeçte, Avrupa Birliği üyelerinin tamamını tanımayan bir aday ülke ile müzakerelerin başlamasının düşünülemez olduğunu belirtmiştir.

Türkiye GKRY'ni tanımadığını belirtmiş bile olsa, Ankara Anlaşması'nın GKRY'ne uygulanmasına ilişkin Ek Protokol'ü imzalaması, ileride sorun yaratabilir. Çünkü Ek Protokol'de GKRY'yi, aynen AB'nin Kıbrıs Bildirisi'nde olduğu gibi Kıbrıs Cumhuriyeti (Republic of Cyprus) olarak tanımlanmaktadır (DPT, 2005). Türkiye'nin Ortaklık (Ankara) Anlaşması'nda ve bu Anlaşma'nın tüm yeni AB üye ülkelerini içine alacak şekilde genişleten Ek Protokol'de yer alan yükümlülükleri yerine getirmesi hükmü vardır (Md.6). Bu sebeple Türkiye, Ankara Anlaşması'nın Kıbrıs'a da uygulanacağına ilişkin bir hukuk metnine imza attığı için bir Bildiri yayınlamak zorunda kalmıştır. GKRY lideri Papadopoulos liman ve havaalanlarını Kıbrıs bandıralı gemilere ve uçaklara açmaması durumunda, Türkiye'yi AB müzakerelerini engellemekle tehdit ederek, Rumların Türkiye'ye karşı veto kartını kullanabileceklerini belirtmiştir. Papadopoulos'un Türkiye karşıtlığına rağmen GKRY'nin eski Başkanı George Vassiliou, Türkiye'nin kriterleri yerine getirdiğinde AB'ye katılmasına destek vermiştir (Vassiliou, 2006).

GKRY Ek Protokol ile Ankara Anlaşması'na Kıbrıs Cumhuriyeti sıfatıyla taraf olunca, Protokol'ün TBMM'de onaylanması gündeme gelmiştir. Dönemin SHP Genel Başkanı Murat Karayalçın 31 Temmuz 2005 tarihinde Ek Protokol'ün TBMM tarafından onaylanmasının gerekli olmadığını, dolayısıyla bu kararın türevi olan daha alt düzeydeki bir metin için TBMM'ye gidilmesinin hatalı olacağını öne sürmüştür. Uluslararası bir sözleşmenin

Meclis onayına sunulmasının esasları Anayasa'nın 90'ncu maddesinde belirlenmiştir. Yürürlüğe girmeleri durumunda üst hukuk statüsü kazanmalarından dolayı uluslararası anlaşmalar Meclis onayını gerektirir. Bu sebeple Ankara Anlaşması Meclis onayından geçmiştir. Fakat 90'ncı maddeye göre uluslararası bir anlaşmaya dayanan uygulama anlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari, teknik veya idari anlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce uygun bulunması zorunluğu yoktur. 1963 Ankara Anlaşması'na dayanan Ortaklık Konseyi kararına (1/95 sayılı OKK) dayanan Gümrük Birliği, Meclis onayına tabi değildir. Ek Protokol, Türkiye'yi 10 yeni katılımcıya taraf yaptığından ve Ankara Anlaşması'nda değişiklik getirdiğinden, anayasanın aynı maddesine göre Meclis onayını gerektirir.

GKRY ile gerçekleştirilecek gümrük birliği kapsamında Türk hava ve deniz limanlarının Rum hava ve deniz araçlarına açılmaması, Ankara Anlaşması'nın 7'nci maddesinde yer alan "Anlaşma hedeflerinin gerçekleşmesini tehlikeye düşürecek her türlü girişimden uzak durma yükümlülüğü", Türkiye'ye karşı ileri sürülebilir. Aynı Anlaşma'nın 9'ncu maddesinde anılan uyrukluğa dayalı ayırım yapmama şartı da Rum gemi ve uçaklarına Türk havaalanlarını ve limanlarını kullandırmamaya aykırı olabilir. Anlaşma'nın 25'nci maddesine göre uygulamalarda anlaşmazlığa düşülmesi durumunda Rum tarafı ihtilaf konularının Ortaklık Konseyi'ne gelmesini ve AB Adalet Divanı'na götürülmesini isteyebilir ya da kendisi doğrudan AB Adalet Divanı'na başvurma yolunu deneyebilir.

7 Avrupa Birliği Kıbrıs Bildirisi'nin Türkiye ve Kıbrıs Açısından Önemi

Avrupa Birliği, 21 Eylül 2005 tarihinde Türkiye'nin Kıbrıs Bildirisi'ne cevaben karşı Kıbrıs Bildirisi yayınlamıştır. 7 maddelik AB Kıbrıs Bildirisi'nde Türkiye'nin Birlik üyeleri ile ilişkilerini normalleştirilmesi talep edilmiştir. Bildiri'nin son paragrafına Kıbrıs sorunu (Cyprus problem) konulmuştur ama 4'ncü paragrafta Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tüm Kıbrıs adına tanındığını açıklanmıştır. Bildiri ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tüm Ada'yı temsilen tanınması, AB'nin ortak bir pozisyonu olmuştur. Çünkü AB, Rum Yönetimi (GKRY) adanın resmi temsilcisi olarak tanıdığını açık bir şekilde dile getirmiştir. Bildiri'de, Kıbrıs'ın adı geçmeden "üye ülkelerin tanınması katılım sürecinin gerekli unsurudur" denmekte ve AB'nin Türkiye ile üye ülkeler arasındaki ilişkilerin normalleşmesine atfettiği önemin altı çizilmektedir. Bildiri'nin beş numaralı paragrafında, tanınma "isteniyor", "bekleniyor" gibi şart koşan ifadeler yoktur ama altıncı paragraf bu sorunun 2006'da değerlendirileceğini belirtmektedir.

Brüksel'de 16-17 Aralık 2004 tarihlerinde yapılan Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde, 3 Ekim 2005'de Türkiye ile müzakerelere başlama kararı alınmıştır. Zirve Bildirisi'nin Türkiye'yi en fazla rahatsız eden tarafı, 3 Ekim 2005 tarihine kadar GKRY'nin Ankara Anlaşması kapsamında Gümrük Birliği'ne dahil edilmesi için Türkiye'nin taahhüt altına sokulmasıdır. Zirve Bildirisi'nin 19'ncü maddesine eklenen onay yazısına Devlet Bakanı Beşir Atalay imza atmıştır. Türkiye, (Karluk, 2013). Konsey toplantısında şu sözleri tutanağa geçirmiştir: "Türkiye bunun bir tanıma anlamına gelmediğini kaydeder, Kıbrıs Rumlarının Kıbrıs Türklerini temsil etmediğini de belirtir." Türkiye'nin Ankara Anlaşması'ndan doğan yükümlülüğü gereği Ek Protokol'e imza atmasının Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni tanıdığı anlamına gelmediğini, Komisyon adına sözcü Françoise Le Bail açıklamıştır (Karluk, 2004). AB'nin Kıbrıs Bildirisi'nde, Türkiye'nin Kıbrıs Bildirisi'nin Katma Protokol gereğince Türkiye ile GKRY arasında gerçekleşecek gümrük birliğine bir etkisinin olmadığı şöyle ifade edilmiştir: "... has no legal effect on Turkey's obligations under the Protocol."

AB Bildirisi ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin adadaki muhtemel çözümde önce tüm adayı temsilen tanınması AB'nin ortak pozisyonu olmuştur. Bildiri'de Kıbrıs'ın adı geçmeden "üye ülkelerin tanınması katılım sürecinin gerekli unsurudur" denmekte ve AB'nin Türkiye ile üye ülkeler arasındaki ilişkilerin normalleşmesine atfettiği önemin altı çizilmektedir. Bildiri'de, Türkiye'nin 29 Temmuz 2005 tarihinde Ankara Anlaşması Ek Protokolü'nü imzalarken (Uyum Protokolü, 2005) Kıbrıs Cumhuriyeti ile ilgili bildiriye bulunma ihtiyacı hissetmesinin üzüntüyle karşılandığı açıklanmıştır.

AB Bildirisi'nde; Türkiye'nin Kıbrıs Bildirisi'nin tek taraflı olduğu, Ek Protokol'ün bir parçasını oluşturmadığı, Türkiye'nin Protokol'den kaynaklanan yükümlülükleri üzerinde herhangi bir yasal etkisi bulunmadığı öne sürülmüştür. AB'nin; Protokol'ün Türkiye tarafından ayırım yapılmaksızın uygulanmasını ve malların serbest dolaşımı üzerindeki ulaştırma araçlarıyla ilgili olanlar dahil tüm kısıtlamaları kaldırmasını beklediği ve Protokol'ün uygulamasını 2006'da yakından izleyeceği belirtilmektedir. Türkiye'nin yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda 3 Ekim'de başlaması öngörülen üyelik müzakerelerinde başlıkların açılmayacağı mesajı verilmekte, 1 Mayıs 2004'ten itibaren AB üyesi olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, uluslararası hukuk çerçevesinde devlet olarak tanındığı ifade edilmektedir.

Bildiri'de, Türkiye'den, tüm AB üyesi ülkelerle arasındaki ilişkileri en kısa sürede normalleştirilmesi beklentisine yer verilirken, tüm üye ülkelerin tanınmasının, müzakere sürecinin bir parçası olduğu açıklanmaktadır. Türkiye'nin, BM Genel Sekreteri'nin çabaları çerçevesinde Kıbrıs sorununun kapsamlı çözümü doğrultusunda çabaları destekleme taahhüdünün devam ettiğine dikkat çekilirken, adada kalıcı çözümün barış istikrar ve uyumlu ilişkilere katkıda bulunacağı konusunda görüş birliğine varıldığı belirtilmektedir. Bildiri'nin can alıcı noktası, malların serbest dolaşımı üzerindeki ulaştırma araçlarına konan kısıtlamaların Türkiye tarafından kaldırılmasının istenmesidir.

Avrupa Birliği Türkiye'ye, GKRY bandıralı gemilere Türk limanlarını açmasını isterken, bir "çifte standart klasiği" ortaya koymuş ve Türk TIR'larına uygulanan kotaların kaldırılmasını hizmet sunumu serbestisine bağlamıştır. AB Kıbrıs Bildirisi ile "malların serbest dolaşımı" ile "hizmetlerin serbest dolaşımını" birbirine karıştırmıştır. Çünkü ulaşım (transport) üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması (Türk deniz limanlarının GKRY bandıralı gemilere, Türk hava limanlarından Rum uçaklarına açılması) AB ile gerçekleştirilen gümrük birliği kapsamı dışındadır. Türkiye AB üyesi olmadan hizmetlerin serbest dolaşımı kapsamına giren ulaştırma sektöründe tanımadığı GKRY'ne yönelik kısıtlamaları kaldırma zorunluluğunda değildir.

Gümrük birliği, sadece malların serbest dolaşımını kapsar. Hizmetler sektörü gümrük birliği kapsamında değildir. Bu durum, AA'na 23 Eylül 2005 tarihinde vermiş olduğum demeçte şöyle açıklanmıştır: "Prof. Dr. Karluk: AB, Güney Kıbrıs'ı Tanıtma Peşinde. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Rıdvan Karluk, AB'nin, Türkiye'nin ulaşım alanında Güney Kıbrıs Rum Yönetimine uyguladığı kısıtlamaların kaldırılmasına ilişkin talebinin altında, Güney Kıbrıs Rum Yönetimini tanıtmaya düşüncesinin yattığını söyledi" (AA, 2005).

Türkiye'nin itirazlarına rağmen GKRY'yi Müzakere Çerçeve Belgesi'ne limanların açılması konusunu koydurmayı başarmıştır. 6'ncı madde de Türkiye'den, Ortaklık Anlaşması ve Katma Protokol'ü tüm yeni AB üyesi ülkeleri kapsayacak şekilde genişleten Ek Protokol kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmesi istenmektedir. GKRY, Türkiye'nin Ek Protokol kapsamında liman ve hava alanlarını Rum kesimi uçak ve gemilerinin kullanımına açmaması durumunda Avrupa Birliği ile müzakere sürecini veto edeceği uyarısında bulunmuştur. Rum Yönetimi Hükümet Sözcüsü Yorgo Lillikas, "Türkiye'nin Avrupa müktesebatını uygulamamaya devam etmesi halinde, Avrupa Birliği'ne giden yolu sona erecektir" demiştir. Güney Kıbrıs'ın veto hakkını kullanıp kullanmayacağına ilişkin sorulara Lillikas, "kesinlikle" cevabını vermiştir.

Türkiye'nin Kıbrıs Bildirisi, AB müktesebatına dahil değildir. Fakat AB'nin Bildirisi, AB müktesebatı içinde yer almış ve Türkiye için bir önşart haline gelmiştir. Müzakere Çerçeve Belgesi'nin 10'ncu maddesinde AB, müktesebatı (acquis) tanımlanmıştır. Müktesebat kapsamında "kurumlararası anlaşmalar, kararlar, beyanatlar (statements), tavsiyeler, kılavuzlar gibi yasal olarak bağlayıcı olan ya da olmayan Birlik çerçevesinde benimsenmiş diğer belgeler" yer almıştır (Dışişleri Bakanlığı, 2005). Bu durumda AB'nin Kıbrıs Bildirisi, müktesebatın bir parçası olmuştur. Ankara Anlaşması'nın hedefi, Türkiye'nin AB üyeliğidir. Eğer üyelik söz konusu olmayacaksa, Ankara Anlaşması'nın tüm hüküm ve sonuçlarıyla fesh edilmesi ve Türkiye'nin bu Anlaşma yerine bir serbest ticaret anlaşması akdetmesi gerekir. Aksi halde, dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olma durumu ortaya çıkar ve AB üyesi olma hevesiyle KKTC, GKRY dolaylı yoldan tanınarak ortadan kaldırılmış olur.

Ek Protokol'de GKRY'nin Kıbrıs Cumhuriyeti olarak geçmesi ve Türkiye'nin bu Protokol'ü imzalamış olması, yayınlanmış olduğu karşı Bildiri'ye rağmen GKRY'ni tanımadığı savını kısmen zayıflatmaktadır. Eğer taraflar arasında GKRY'nin tanınması anlamına gelecek olan Türk limanlarının GKRY gemilerine açılması sorun oluştursa, bu sorun Ortaklık Konseyi'nde çözümlenecektir. Ortaklık Konseyi, taraflar arasında çıkan anlaşmazlıkların çözümü konusunda da görevlendirilmiştir. Dolayısıyla Konsey, yargı işlevi benzeri yetkilere sahiptir (Can ve Özer, 2005). Eğer Ortaklık Konseyi'nde soruna bir çözüm bulunmazsa, o zaman ABAD'a gidilebilir.

Mevcut anlaşmalar kapsamında eğer objektif bir değerlendirme yapılırsa, ABAD'dan Türkiye'nin aleyhine bir karar çıkması ve gümrük birliği kapsamında Türk limanlarının GKRY gemilerine açılması mümkün değildir. Her ne kadar 266/81, C/265/95 ve C112/00 sayılı davalarda ABAD, ulaştırma yoluyla yaratılan engelleri, malların serbest dolaşımı bağlamında yorumlamış olsa da, gümrük birliği kapsamında malların serbest dolaşımı, GKRY bandıralı gemiler Türk limanlarına girememesi durumunda engellenmiş olmaz. Çünkü GKRY hariç diğer gemiler ile Türkiye'ye Rum malları rahatlıkla giriş yapabilir. C/112/00 sayılı Schmitberger Davası'nda; Avusturya'da çevreci bir toplantıya izin verilmesi sonucunda 30 saat süre ile kapalı tutulan yolla ilgili durum, malların serbest dolaşımının engellenmesi ile ilişkili olarak yorumlanmıştır. Oysa sadece GKRY gemilerinin Türk limanlarına yanaşmaması benzer bir olay değildir.

8 Görüşmeleri Aksatan 1950 Yılında Alınan Enosis Kararı

Kıbrıs'ta Mustafa Akıncı'nın Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından yeniden başlayan müzakerelerde, liderler haftada bir ya da iki defa görüşmeye başlamışlardır. İki toplum lideri uzun bir süre müzakereleri belirli bir noktaya getirdikten sonra 9 Ocak 2017 tarihinde Cenevre'de görüşmelere devam etme kararı almışlardır. Fakat GKRY Meclisinde 12 Şubat 2017 tarihinde, Yunanistan ile Kıbrıs adasının birleşmesini (Enosis) öngören halk oylamasıdan (plesibit) çıkan kararın okullarda kutlanmasının uygun bulunması, Cenevre'de devam eden görüşmelerin aksamasına yol açmıştır. Plesibitte sadece Kıbrıs Rumları oy kullanmış ve katılanların yüzde 96'sı Enosis lehinde oy vermiştir.

Enosis kararının okullarda kutlanması; aşırı sağ eğilimli ELAM Partisi'nin Başkan Yardımcısı Linos Papayiannis'in önerisi ile gündeme gelmiş ve Atina'nın desteğiyle çıkmıştır. ELAM, DİKO, EDEK, Vatandaşlar İttifakı, Dayanışma Hareketi ve Çevrecilerin 19 oyuyla kabul edilen tasarıya AKEL milletvekilleri 16 ret oyu vermiştir ama 18 oya sahip 1974 darbesini yapan Demokratik Seferberlik Partisi (DİSİ: EOKA-B teröristlerinin

partisi) çekimser kalınca tasarı kabul edilmiştir. Kıbrıs kökenli Prof. Dr. Mehmet Hasgüler konuyu 15 Şubat 2017 tarihinde şöyle değerlendirmiştir: “Kısacası ilk hedef, müzakerelerde Akıncı karşısında sürekli çözüm istemeyen taraf durumuna düşen Anastasiadis’in bu durumdan kurtulmasıdır” (Hasgüler, 2017)

Cenevre’de **12 Ocak 2017** tarihinde Dışişleri Bakanları düzeyinde garantör ülkeler Türkiye, Yunanistan ve İngiltere’nin katılımı ile başlayan görüşmelerde Yunanistan, garantörlük sisteminin sona erdirilmesini, onun yerine Kıbrıs, Türkiye ve Yunanistan arasında bir dostluk ve işbirliği anlaşması imzalanmasını savunmuştur. Türkiye ise, garantörlük sisteminin devamından ve Türk askerinin bir bölümünün adada kalmasından yana olduğunu açıklamıştır. **16 Şubat 2017** tarihinde yapılan son görüşmede Kıbrıslı Rum Lider Anastasiadis’in kapıyı çarpıp çıkması üzerine görüşmeler kesilmiştir. 1950 Enosis Kararı, 1960’lı yıllarda Rumların Türklere saldırılarını tetiklemiş, adada iki toplum arasında çatışmaların çıkmasına yol açmıştır. Türkiye’nin 1974 yılındaki müdahalesiyle çatışmalar sona erdirilmiş ve Kıbrıs BM’nin gözetimindeki bir ara bölgeyle ikiye ayrılmıştır.

Görüşmelere, GKRY Meclisinin Enosis kararından vazgeçmesi ve ulusal gün ilan etme yetkisinin de hükümete devredilmesi üzerine 11 Nisan’da yeniden başlanmıştır. Bu süreçte BM Genel Sekreteri Antonio Guterres Brüksel’de Mustafa Akıncı ile bir araya gelmiştir. Akıncı Guterres’le görüşmesinin ardından yaptığı açıklamada, "Görüşmemiz esnasında, Cenevre’den bu yana meydana gelen gelişmeleri kendisine Kıbrıs Türk tarafı olarak aktarma fırsatı bulduk. Çeşitli yönleriyle, ayrıntılarıyla kendilerini, kendi düşüncelerimiz ve pozisyonlarımız hakkında aydınlattık" demiştir. Cenevre görüşmelerinde Rum tarafının 1974 yılındaki müdahaleye yasal zemin sağlayan garantörlüğün kalkması konusundaki ısrarı sonuç alınmasını zorlaştırmıştır. Kıbrıs sorununun müzakere tarihinde ilk defa Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum heyetler harita takası gerçekleştirerek birleşik federal bir Kıbrıs’ın iç sınırının nasıl çizileceğine ilişkin somut adımlar atmışlardır. Tarafların sunduğu haritalar uzmanların kontrollerinin ardından BM’nin kasasına kilitlenmiştir.

Görüşmelerin kesilmesinin ardından Dışişleri Bakanı Mevlut Çavuşoğlu 21 Şubat 2017’de KKTC’yi ziyaret etmiştir. Çavuşoğlu, Akıncı ile görüşükten sonra şu açıklamayı yapmıştır: “67 yıl sonra bir Enosis için vaktiyle yapılan, kilisenin öncülük ettiği bir imza toplama olayını okullarda kutlanacak, anılacak bir hadise haline getiren bir kararın Güney’deki Rum meclisinde onaylanmış olması, Kıbrıs Türk toplumunda infiale neden oldu. Bu konu düzeltilmeli, bu karar iptal edilmelidir.”

9 Annan Planı ve Sonrasındaki Gelişmelerin Işığında Kıbrıs’ta Çözüm Süreci

Kıbrıs’ta 24 Nisan 2004 tarihinde oylanan Annan Planı hayata geçmemiştir. Referandumdan bir hafta sonra Kıbrıs AB’ye üyesi olmuştur. Türkler ise izolasyonlar altında Kuzey’de kaderlerine terk edilmiştir. Bu durum, AB’nin bir çifte standardı, diğer bir deyişle Bobon kriteridir (Bo: Bizden olanlar, Bon: Bizden olmayanlar). 2004 yılından bu yana Kıbrıs uyumsuzluğunun parametreleri değişmemiştir. Annan Planı, Garanti ve İttifak Anlaşmaları’nın Ada’da kurulan yeni düzeni dikkate alarak aynen devam etmesine dayanmaktaydı. Referandumda Kıbrıslı Türkler hem BM planına hem de AB üyeliğine evet dedikleri halde, hayır diyenler ödüllendirilip Kıbrıs Cumhuriyeti AB üyesi olurken evet diyen Kıbrıslı Türkler çözümsüzlüğe mahkum edilmiştir.

Annan Planı, Garanti ve İttifak Anlaşmaları’nın adada kurulan yeni düzeni dikkate alarak aynen devam etmesine dayanıyordu (Hoffmeister, 2006). Garantörlük kalacak, askerler 14 yılda kademeli olarak çekilecekti. Fakat buna rağmen Yunanistan Cumhurbaşkanı Prokopis Pavlopoulos 2 Aralık 2016’da Atina’da şu açıklamayı yapmıştır: “Kıbrıs’ın AB’nin tam ve eşit üyesi olması sebebiyle AB’nin ve AB bölgesinin sorunudur... Kıbrıs konusunda Yunanistan ve Kıbrıs ortak bir cephe oluşturur. Kıbrıs Cumhuriyeti’nin egemenliği ilkesinde meydana gelebilecek bir zedelenme, AB’nin üyesi olan diğer devletler için de söz konusu olabilecektir. Bu egemenlik kavramı ne işgal kuvvetlerine ne de garantilere izin verir.”

Annan Planı’nın 12 Kasım 2002 tarihinde ilk açıklanan ilk versiyonunda Kıbrıs Türk Federe Devleti’ne yerleşecek Rumların siyasal haklarına yer verilmiştir. Fakat yeni süreçte Kuzey’e yerleşecek 60 bin Rum’un seçme ve seçilme hakkı olacağı için iki bölgelilik ve iki kesimlilik aşındırabilecektir. Annan Planı’ndaki rakam 100 bin iken Cenevre’de görüşülen metinde Türk tarafının Güney’e iade edeceği topraklara 80 bin kişi, Kıbrıs Türk Federe Devleti topraklarında ise 60 bin Rum yerleşecek ve bu kişiler seçme ve seçilme hakka sahip olacaktır. Bu durum, iki bölgelilik ve iki kesimlilik ilkesine aykırıdır. Annan Planı’nda Türk askerinin 14 yılda Kıbrıs’tan çekilmesi öngörülürken, Cenevre’deki süreçte çözümle birlikte hemen geri çekilme gündeme gelmiştir. Yeni süreçte Kıbrıs Türk Federe Devleti’nin kıyı uzunluğunda önemli bir azalma söz konusudur. Annan Planı’nda yüzde 49 olan kıyı uzunluğu, çözüm olursa yüzde 10-12 oranında azalacaktır.

Garantör ülke olarak Türkiye’nin AB ile ilişkileri fiilen donmuş durumdadır. İngiltere, AB’den ayrılma sürecine girmiştir. Bu iki önemli garantör ülke AB’nin dışında kalırsa, Kıbrıs sorununun çözümünde AB’nin etkinliği azalacaktır. Bunun sonucunda Türkiye ile Yunanistan baş başa kalırsa çözüm umudu artacaktır. Başbakanı Adnan Menderes ile Yunanistan Başbakanı Konstantin Karamanlis’in anlaşması, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulmasında etkili olmuştur. Yunanistan’ın ve Kıbrıs’ın AB üyeliği çözümü güçlendirmektedir.

1960 sistemi içinde yer alan İngiltere’nin askeri üslerinin statüsünün Cenevre’de görüşülmemesi, bir çifte standarttır. Yunanistan Cumhurbaşkanı’nın egemenlik konusundaki açıklamalarında İngiltere’nin üsleriyle ilgili bir atıf olmaması dikkat çekicidir. 1963 yılındaki toplumlararası çatışmalar ve 15 Temmuz 1974’te Yunan

Cuntasının Makarios'a darbe girişimi gerçeği karşısında Türkiye'nin garantisinden vazgeçilmesi mümkün değildir. Annan Planı'nın 2004'te iki topluma sunulmadan önceki son haline getirildiği Bürgenstock Zirvesi'nde iki kesimin liderleri vardı ama İngiltere yoktu. Bürgenstock'da Erdoğan, Gül, Karamanlis ve Papadopoulos'un katılımı ile dörtlü bir görüşme yapılmıştır. Bugünse Cenevre'de İngiltere de vardır.

12 Şubat'ta alınan 1950 Plesibiti'nin okullarda okutmasına yönelik karar, Türk düşmanlığını daha da körükleyecek, iki bölgeyi, iki toplumlu federasyon kurulmasını amaçlayan görüşmeleri çıkmaza sürükleyecektir. Bu gelişme, Kıbrıslı Rumların değişmediğini göstermesi bakımından önemlidir. Kıbrıs'ın bağımsız ve egemen bir ülke olması yönünde mücadele ettiğini söyleyen Rum Lideri Nikos Anastasiadis'in Onursal Başkanı olduğu DİSİ'nin oylamada çekimser kalması önemli bir göstergedir. Anastasiadis oylama öncesinde karşı çıkıp, bugün bu zihniyetin hastalıklı olduğunu açıkça söyleyemediği için Kıbrıs'ta yeşeren ümitler solmuştur.

10 Sonuç

Avrupa Birliği süreci, Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923 yılında ilanından sonraki en önemli çağdaşlaşma projesidir. Başbakan Erdoğan 12 Ağustos 2010 tarihinde Ankara'daki büyükelçilere vermiş olduğu iftar yemeğinde "Türkiye'nin dış politika eksenini değiştirmemiştir" derken haklıdır. AB üyeliği hedefinden bir sapma söz konusu değildir. Çünkü 2001, 2003 ve 2008 yıllarında güncellenerek Bakanlar Kurulu kararıyla Resmi Gazete'de yayınlanan AB üyeliği hedefine yönelik Türkiye Ulusal Programı'nın giriş bölümündeki hedefte bir değişiklik olmamıştır. Fakat buna rağmen Cumhurbaşkanı Erdoğan 6 Nisan 2017'de Balıkesir'deki açılış töreninde yaptığı konuşmada "Avrupa öyle bir hale geldi ki bitti, tükendi. Ama bedelini çok ağır ödeyecekler" demiştir.

Türkiye AB üyesi olmadığı sürece, Kıbrıs sorununu Türkiye lehine bir çözüme kavuşturması da çok zordur. Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında anayasasına ve devleti kuran anlaşmalara aykırı olarak Rumlardan oluşan Kıbrıs Cumhuriyeti, 1 Mayıs 2004 tarihinden bu yana AB üyesidir. Bu sebeple Kıbrıs sorunu, uluslararası hukuk sorunu olmakla birlikte aynı zamanda AB'nin de sorunudur. Kıbrıs Cumhuriyeti anayasal statüsü ve uluslararası kuruluş anlaşmaları gereği bağımsızlığı ve egemenliği kısıtlı ülkeler grubu arasındadır. Kıbrıs sorunun adil bir şekilde çözülmesi için Türkiye'nin AB ile ilişkilerinin kopmaması gerekir. Çünkü AB'de geçerli standartlar; kişi hak ve özgürlükleri, hukuk devleti, kuvvetler ayrılığı, çoğulcu demokrasi, yargının bağımsızlığı, adaletin tarafsızlığı gibi temel alanlara çağdaş düzenlemeler getirmektedir.

22 Şubat 2017 tarihinde AB Bakanı Ömer Çelik'in sıkıntılı bir süreçten geçen Türkiye-AB ilişkilerinde ilerlemenin ancak 2017 senesinin ilk yarısında, somut gündemli bir zirvenin toplanmasıyla mümkün olacağı tespiti, doğrudur. Türkiye Brexit sonrası AB'nin izleyeceği yöne göre AB stratejini yeniden değerlendirmelidir. Büyük düşünür Lucius Annaeus Seneca "Hangi kapıya yöneldiğini bilmeyen hiçbir zaman uygun esen rüzgarı bulamaz" (ignoranti quem portum petat nullus suus ventus est) görüşünden hareketle AB'den kopmamalıdır. AB üyeliği karşısında Kıbrıs'tan vazgeçilmemeli, Prof. Dr. İlber Ortaylı'nın "Kıbrıs'ta milletlerarası bir müdahaleye izin vermemeliyiz. Büyükannesinin çeyizini dağıtan deli kız gibi davranmamalıyız. Kıbrıs olmazsa Türkiye boğulur" görüşünü de yok saymamalıyız.

Kaynakça

- AA, 2015. Prof. Dr. Karluk: AB, Güney Kıbrıs'ı Tanıtma Peşinde. 23.09.2005.
- AA, 2016. AB Bakanı Bozkır: Avrupa Birliği Türkiye açısından stratejik bir hedeftir. 18 Mayıs 2016. <http://aa.com.tr/tr/turkiye/ab-bakani-bozkir-avrupa-birligi-turkiye-acisindan-stratejik-bir-hedeftir/573891>
- AB Bakanlığı, 2012. Türkiye-AB Pozitif Gündem Çerçevesinde AB ile Türkiye Arasında Güçlendirilmiş Enerji İşbirliği. http://www.ab.gov.tr/files/haberler/2012/turkiye_ab_gelistirilmis_isbirligi_turkce.pdf
- AB Haber, 2016. Başbakan Yardımcısı Mehmet Şimşek: AB bizim için önemli bir çıpa, Batı'dan bir kopuş görmüyorum. <http://www.abhaber.com/55396-2>.
- Agence France-Presse, 2008. Sarkozy Opposes Turkish Entry into EU," *Vows Referendum*, 24 Nisan 2008. <http://www.hurriyetdailynews.com/sarkozy-opposes-turkish-entry-into-eu-vows-referendum.aspx?pageID=438&n=sarkozy-opposes-turkish-entry-into-eu-vows-referendum-2008-04-26>.
- Akgün, 2010. "The Case of TRNC in the Context of Recognition of States under International Law," *Ankara Bar Review*, Ankara, s.1-5. <http://www.ankarabaru.org.tr/site/AnkaraBarReview/tekmakale/2010-1/1.pdf>
- Bora, 2013. "Cyprus in International Law," *Ankara Bar Review*.
- <http://www.ankarabaru.org.tr/site/AnkaraBarReview/tekmakale/2013-1/1.pdf>
- Borowiec, 2000. *Cyprus: A Troubled Island*. Prager, London.
- Can ve Özer, 2005. *Türkiye Avrupa Topluluğu Hukuku*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Clerides, 1989. *Cyprus: My Deposition*. (3 vols.) Alithia Publishing, Nicosia.

- Council of Europe, 1974. Resulation 573, Resulation Regretting the failure of the attempt to reach a diplomatic settlement which led the Turkish Government to exercise its right of intervention in accordance with Article 4 of the Guarantee Treaty of 1960.
- Çavuşoğlu, 2017. Türkiye'nin olmadığı Avrupa eksiktir. 9 Ocak 2017. <http://www.byegm.gov.tr/turkce/haber/turkiye-olmadan-ab-eksik-kalir/104341>.
- Dışişleri Bakanlığı, 2004. TC Dışişleri Bakanlığı'nın GKRY'nin AB üyeliği ile ilgili Açıklaması 1 Mayıs 2004. http://www.mfa.gov.tr/tc-disisleri-bakanligi_nin-gkry_nin-ab-uyeligi-ile-ilmili-aciklamasi-_1-mayis-2004_.tr.mfa
- Dışişleri Bakanlığı, 2005. Akritas Plan. <http://www.mfa.gov.tr/akritas-plan.en.mfa> <https://books.google.co.uk/books?id=mQ2822RQ5UYC&pg=PA90&dq=akritas+plan+hakki&hl=en&sa=X&ei=25AIVYzUOcacsAHe0oLwDA&ved=0CCAQ6AEwAA#v=onepage&q=akritas%20plan&f=false>
- Dışişleri Bakanlığı, 2005. Müzakere Çerçeve Belgesi. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/MuzakereCercevesi/Muzakere_Cercevesi_2005.pdf
- DPT, 2005. Türkiye İçin Müzakere Çerçeve Belgesi ve İlgili Diğer Belgeler. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/MuzakereCercevesi/Muzakere_Cercevesi_2005.pdf
- Dudley, 2005. **Grivas Portrait of a Terrorist**. Harcourt Brace and Company, New York.
- EC, 2004. Council Regulation, No 866/2004 of 29 April 2004 on a regime under Article 2 of Protocol 10 to the Act of Accession (OJ L 206, 9.6.2004, p. 51)
- EC, 2005. Green Line Regulation: Commission welcomes Council adoption of measures that further facilitate trade across the Green Line in Cyprus, Brussels, 17th February 2005. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-05-197_en.htm?locale=en.
- EC, 2016. Aid Programme for the Turkish Cypriot community. http://www.welcomeurope.com/european-funds/aid-programme-turkish-cypriot-community-676+576.html#tab=onglet_details
- Ertekün, 1983. **The Cyprus Dispute and the Birth of the Turkish Republic of Northern Cyprus**. Oxford University Press, New York.
- EUR Lex, 2006. Council Regulation (EC) No 389/2006 of 27 February 2006 establishing an instrument of financial support for encouraging the economic development of the Turkish Cypriot community and amending Council Regulation (EC) No 2667/2000 on the European Agency for Reconstruction. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32006R0389>
- Füle, 2012. Turkey and the EU: common challenges, common future,” Commissioner for Enlargement and the European Neighbourhood Policy, 10 Aralık 2012. http://ec.europa.eu/archives/commission_2010-2014/fule/docs/articles/20121010_turkey_article.pdf.
- Gazioglu, 1999. **Two Equal and Sovereign Peoples: A Documented Background to the Cyprus Problem and the Concept of Partnership**. Lefkoşa, Turkey: CYREP.
- Gül, 2014. Avrupa Birliği Türkiye İçin Stratejik Bir Hedefdir. https://www.youtube.com/watch?v=BGUL7_buWIA.
- Hasgüler, 2007. **Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu**, Alfa Yayınları, İstanbul. s.231
- Hasgüler, 2017. Akılsız Evlat: Kıbrıs Rum Elitleri, <http://www.kibrisgazetesi.com/yazarlar/prof-dr-mehmet-hasguler/akilsiz-evlat-kibris-rum-elitleri/1536>.
- Hoffmeister, 2006. **Legal Aspects of the Cyprus Problem: Annan Plan and EU Accession**. Martinus Nijhoff Publishers.
- Hürriyet, 30 Mart 2005, 23 Eylül 2005, 25 Eylül 2005, 28 Ocak 2015
- IFO Institut. 2013. Dimensions and Effects of a Transatlantic Free Trade Agreement Between the EU and the USA. http://www.cesifo-group.de/ifoHome/research/Projects/Archive/Projects_AH/2013/proj_AH_freihandel_USA-GER.html
- Karluk, 2004. “Avrupa Birliği’nde Bölünmüş Bir Delet: Kıbrıs”, İrfan Kalaycı, (der.), **Kıbrıs ve Geleceği** içinde Nobel Yayın Dağıtım, Ankara. s.127-148.
- Karluk, 2006. Güney Kıbrıs’ın Gümrük Birliği’ne Katılım Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5, s. 69-89.
- Karluk, 2013. **Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri: Bir Çıkılmaz Sokak**, Beta Basım Yayın, İstanbul.
- Karluk, 2014 **Avrupa Birliği**, Beta Basım Yayın, İstanbul.
- Karluk, 2015. “Turgut Özal ve Avrupa Birliği: Uzun ve Meşakkatli Bir Yol”, *Turgut Özal: Değişim, Dönüşüm*, E. Ertosun ve E. Demirbaş (edt.) Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, Ankara.

- Karluk, 2016. The Examination of the Accession Attempts of Turkey to the Shanghai Cooperation Organization and the Eurasian Customs Union within the scope of The EU Membership Perspective of Turkey.
https://www.researchgate.net/publication/301205097_The_Examination_of_the_Accession_Attempts_of_Turkey_to_the_Shanghai_Cooperation_Organization_and_the_Eurasian_CustomsUnion_within_the_scope_of_The_EU_Membership_Perspective_of_Turkey
- Karpat, 1975. **Turkey's Foreign Policy in Transition: 1950–1974**. E. J. Brill, Leiden.
- Ker-Lindsay, 2011. **The Cyprus Problem: What Everyone Needs to Know**. Oxford University Press, New York.
- Mendelson, 1997. EU and Cyprus: An Expert View Opinion of Professor M.H. Mendelson Q. C on the Application of ‘the Republic of Cyprus’ to Join the European Union, http://www.mfa.gov.tr/eu-and-cyprus_an-expert-view.en.mfa
- Necatigil, 1985. **The Turkish Republic of Northern Cyprus in Perspective**, Z. M. Nejatigil, Nicosia.
- Sarkozy, 2007. **Testimony: France, Europe and the World in the Twenty-First Century**, Harper Collins, New York.
- Straw, 2013. **Last Man Standing: Memoirs of a Political Survivor**, Macmillan, London.
- Şimşek, 2017. **Ekonomide dönüşüm ve reform zamanı**. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomide-donusum-veriform-zamani-40429950>
- TEPAV, 2013. Turkey & The EU: The Sick Man Bites Back. <http://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/3466>.
- TRCN, 1959. London-Zurich Agreements of 1959. <http://www.cfr.org/cyprus/london-zurich-agreements-1959/p24844>
- Vassiliou, 2006. “Why Turkey Should Join the EU”, *Europe's World*, Spring, s.144-147.
- Wimmel, 2016. “Beyond the Bosphorus? Comparing German, French and British Discourses on Turkey’s Application to Join the European Union,” *Journal of Language and Politics*.
<http://aei.pitt.edu/8068/1/wimmel-a-04g.pdf>.
- World Bank. 2014. **Evaluation of the EU-Turkey Customs Union**,
<http://documents.worldbank.org/curated/en/298151468308967367/Evaluation-of-the-EU-Turkey-customs-union>